

345052

PETRA-PETRESCU.

STUDIU
DIN
ECONOMIA NAȚIONALĂ.

DESPRE BĂNCI, OPERAȚIUNILE LOR, DESPRE EFECTE
ȘI DESPRE BURSE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
DISERTAȚIUNE

PRESENTATĂ ADUNĂREI GENER. A „ASOCIAȚIUNEI TRANS.“
ȚINUTĂ LA SIBIIU ÎN 27—29 AUGUST 1881.

CU UN ADAUS:

„DICȚIONAR DE TERMINI TEHNICI COMERCIALI ȘI EXEMPLE DE CALCULAȚIUNI.“

SIBIIU.

TIPARIUL TIPOGRAFIEI ARCHIDIECESANE.

1881.

PETRA-PETRESCU.

STUDIU
SCIENTIFIC
DIN

ECONOMIA NAȚIONALĂ.

DESPRE BĂNCI, OPERAȚIUNILE LOR, DESPRE EFECTE
ȘI DESPRE BURSE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DISERTAȚIUNE

PRESENTATĂ ADUNĂREI GENER. A „ASOCIAȚIUNEI TRANS.“
ȚINUTĂ LA SIBIU ÎN 27—29 AUGUST 1881.

CU UN ADAUS:

„DICȚIONAR DE TERMINI TEHNICI COMERCIALI ȘI EXEMPLE DE CALCULAȚIUNI.“

SIBIU.

TIPARIUL TIPOGRAFIEI ARCHIDIECESANE.

1881.

Onorabilă adunare generală!

Diarele politice străine aprópe tóte au pe pagina ultimă o rubrică permanentă : „cursurile bursei“, asemenea și ale nóstre cele române. Câți indiviði înse din publicul cel mare, câți români sunt, cari se înțelegă, ce însamnă astă rubrică? Speculațiunile nóstre economice au fost de tot țermurite. Vederele nóstre național-economice abea au început a se dezvoltá în timpul din urmă. „Cercetând starea economică a țerei nóstre“, ȃice dl. Xenopol (Studii economice. Iașii 1879 p. 92) „ajungem la rezultatul că societatea și guvernul, espressia ei, nu se ocupă de loc cu interesele economice ale țerei (ale României).“ Ér într'alt loc (p. 87): „tóte societățile de asigurare din țeră până la 1861 erau străine. La 1861 se înființară mai ántâiu în Braila societăți de asigurare pentru navigațiunea pe Dunăre dela Turnul Severin până la Galați, una „Unirea“ la 1861, cealaltă „Braila“ la 1862, a treia „Lealitatea“ la 1863; mai târđiu la 1872 se înființá „Dacia“, la 1874 „România“.

Este neesplicabil cât de vitreg a fost tractată economia națională și la alte popórá cu mult mai înaintate în cultură de cât noi, chiar și germanii se plâng că sciința economiei naționale este tratată ca o Cenușotcă; limbele classice, istoria universală, artele, literatura-diferitelor popórá, limbele moderne, sciințele naturali, tóte, ȃic dđlor, își au locul în sistemul educațiunei nóstre, singur economia națională stă de-operate, părăsită într'un ánghiu și se retrage modestă în salele facultăților juridice, ca și când cunoscințele adevérurilor economice ar interésá numai pe politic, pe barbatul de stat, séu chiar numai pe jurist.

Un singur stat se p \acute{o} te m \acute{a} ndri c \acute{a} a recunoscut importan \acute{t} an \acute{t} a economiei na \acute{t} ionale: Anglia, unde, dup \acute{a} cum ne spune marele economist Roscher, cu 24 ani înainte de asta, principiile fundamentali ale acestui studiu se propuneau \acute{i} n 4000 sc \acute{o} le. De aici se p $\acute{o$ te esplic \acute{a} \acute{s} i brilianta stare material \acute{a} a poporului englez.

Et \acute{a} ce \acute{d} ice un \acute{i} n v \acute{e} at frances despre economia politic \acute{a} :

„L' \acute{e} conomie politique est la science la plus positive, „la plus utile, et la moins incompl \acute{e} te; sans elle on ne peut „faire ni politique, ni philosophie, ni legislation, ni moral „utiles et vraies.“

Cu t \acute{o} te. astea putem adauge, \acute{i} n c \acute{a} t ne privesce pe noi rom \acute{a} nii, c \acute{a} \acute{i} n Rom \acute{a} nia, \acute{i} n timpul din urm \acute{a} au \acute{i} nceput a se cre \acute{a} diferitele asocia \acute{t} iuni cu capitale, \acute{s} i aceste cu at \acute{a} ta putere \acute{i} nc \acute{a} t, pe dreptul, putem sper \acute{a} c \acute{a} , \acute{i} n \acute{d} eci de ani, Rom \acute{a} nii vor repara c \acute{e} ea-ce n' \acute{a} u fost \acute{i} n stare a face \acute{i} n sute de ani.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din Austro-Ungaria cea mai mare \acute{i} ntreprindere rom \acute{a} n \acute{a} speculativ \acute{a} s' \acute{a} creat prin fondarea institutului „Albina“ la anul 1872.

Prin urmare chiar \acute{s} i \acute{i} n ora a 11 trebuie se urm \acute{a} rim cu ochi de Argus \acute{s} i acest ram al economiei na $\acute{t$ ionali, care este at \acute{a} t de avantajos pentru promovarea bunast \acute{a} rii n \acute{o} stre materiali.

Nu este de ajuns se aib \acute{a} cineva capitaluri. Aceste pot z \acute{a} c \acute{e} m \acute{o} rte, nefructifere. Trebuie se ai spirit de specul \acute{a} , trebuie se sci \acute{i} n v \acute{e} r \acute{t} i capitalul ca s \acute{e} cre \acute{s} c \acute{a} . Esperien \acute{t} a \acute{d} ilnic \acute{a} ne arat \acute{a} , ca \acute{i} ndiv \acute{i} di f \acute{a} r \acute{a} nici un capital, dar cu spirit de combina \acute{t} iuni, au devenit cei mai cu stare, au devenit milionari. Se \acute{d} ice c \acute{a} gregarul simplu, care nu aspir \acute{a} cel pu \acute{c} in la chargea de corporal, nu p $\acute{o$ te fi bun militar. \acute{I} n tocma este cu capitalistul, care nu se g \acute{a} ndesce la \acute{i} nmu \acute{t} irea avutului seu, tot de una va rem \acute{a} n \acute{e} sta \acute{t} ionar, d \acute{e} c \acute{a} nu va regres \acute{a} chiar.

Premițând acestea, cu permissiunea onor. adunări imi voi lua libertate a vorbi

- a) despre bănci séu institute de bani,
- b) despre operațiunile lor,
- c) despre efecte séu hârtii de preț, în fine.
- d) despre bursă.

Cadrul unei prelecțiuni nu mi-a permis a intra în toate detaliurile, cum aș fi dorit. Voiu fi înse foarte măgulit, dacă mi va succede a fi destul de clar și bine înțeles.

A. Originea băncilor.

Băncile sunt institute, cari promovază negoțul pe credit și circulațiunea de bani. În genere funcțiunea băncilor este a atrage la sine sumele disponibile și a le distribui acolo unde sunt de lipsă.

Primele bănci s'au înființat în Italia în evul de mijloc. Necesitatea lor se condiționă de referințele monetare de pre atunci. Tot comerțul, cu deosebire în urma resbelor cruciate, îl purtau republicele italiene Venetia, Genua etc. unde se concentrau tot felul de monede, cari adese erau și false. Pe piațele principali se postau anumiți indiviși, cari aveau câte-o bancă (de unde numirea de bancari séu banchieri) pe care avea o cumpănă pentru a măsură moneda, ce li-o presentă comercianții. Din lipsa de siguranță, de altă parte, din cauză că transportul monedei dintr'un loc în altul eră foarte incomod și împreunat cu multe greutateși, comercianții au început a concrede banchierilor anumită cantitate de monedă. Când banchierii își pierdeau confiența publicului din óre-cari cause atunci li se rumpea banca din piață și remâneau cu banca ruptă, italianesce: *banca rotta*. De aici bancrot este egal cu individ, care și-a pierdut creditul, cărui-a nu i se mai pote confiá bani, care nu și-póte plăti datoriile, individ, pe care nu pune nime nici un preț.

Cea mai vechiă bancă este: „Monte vecchio“ fondată la Veneția în 1156 sub ducele Michail. În 1407 s'a creat în Genua: „Banca St. George“. Mai târziu, 1609, se fondează în Amsterdam, Hamburg (1619), Nürnberg (1621), Rotterdam (1635) etc. etc.

A doua fază de dezvoltare a fost: *băncile de depozite*, și a treia, *băncile de emisiuni*.

B. Operațiunile de bancă.

1. Băncile de giro.

Instituțiunile de giro sunt dirijate s'eu de către deponentii de monede s'eu de către institute formate anume pentru scopul acesta. În cărțile acestor institute făcând deponent avea un folio (conto) pe care se introducea suma depusă pentru păstrare. Dacă acum cutare deponent cumpără ceva, dispunea ca atâta și atâta sumă din contul s'eu se se trecă în contul lui N. N. Această operațiune se numea *girare* adică transpunere. Prin ea publicului i-se făcea o mare înlesnire, căci acesta nu mai eră necesitat se cântărescă metalele, nice nu se espunea la temerea de a primi, din nesciință, monedă falsă.

Din băncile de giro s'au format

2. Bănci de contocorent și cecuri.

B., un individ cu credit, se duce la bancă și se roagă a-i deschide un contocorent. Banca primesce și-i deschide două conturi, unul pentru „*credit*“ (pentru ce i datorește ea), altul pentru „*debet*“ (pentru ceea-ce datorește el).

Când B. are bani disponibili se duce și-i confiază băncii. Acesta i trece în contul lui sub „*credit*“. Din contră, când are se plătescă cuiva, avisază banca, acesta plătesce și suma o trece sub „*debet*“. Bilanța conturilor se încheiază de comun la jumătatea anului, dar se p'ote încheia după voință.

Pentru sumele depuse de B. banca plătesce dobândă, pentru cele ce essolvă în contul lui, primesce. Disconto (quan-

mul dobândii) sumelor depuse este ceva mai mic decât al plăților făcute prin bancă. Calcularea intereselor de contocurent se face după o metodă proprie.

Cecurile sunt nise assignate prin cari privații avisază banca se plătescă din depozitele lor anumite sume. Sunt scrise séu pe nume séu la purtător și plătibile la vedere.

Manipulațiunea este foarte simplă și practică. Deponentul capătă o carte de cecuri, care conține 100 formulare și o contra-carte cu două conturi: pentru depuneri și pentru plăți.

Din formularele de cecuri se taiă câte unul și se împle după trebuință.

Instituțiunea cecurilor este foarte lătită în Anglia și America. Praxa a dovedit-o de cel mai bun surogat al bancnotelor și al monedei, încât, în țările acestea decă escomptază cineva vre-un cambiū séu iá avans pe amanete, valoarea acestora nu o primesce în numerar, ci o lasă ca deposit la bancă și plățile eventuali le face în cecuri asupra bonului seu.

3. Depozite.

Sub numirea „operațiuni de deposit“ înțelegem acele afaceri prin cari băncile primesc pentru păstrare, administrare séu pentru folosire, bani, valori de preț, prețioase etc. prin urmare depozitele se împart:

- a) în depozite pentru păstrare,
- b) „ „ „ administrare,
- c) „ „ „ folosire séu usuare.

De categoria primă se țin toate acele depozite, cari banca este obligată a le restitui în starea în care i s'au încredințat. Aceste pot fi bani, efecte publice (hârtii de preț) contracte, cambii séu polițe, libele de înlocări, testamente, tot feliul de contracte, cum și tot feliul de documente, cari reprezintă ore-cari valori.

Pentru depozitele aceste plătesc deponenții un bagatel. De exemplu la despărțământul de deposit al băncii naționale în Viena dela 1—200.000 fl. în bani séu effecte, se plătea de fiă-care miiă fl. $\frac{1}{2}$ cr. pe ȃi, 6 cr. pe lună, 72 cr. pe an; pentru documente private pe anul prim 5 fl. pe fiă-care an mai departe 2 fl. Terminul cel mai lung pe care se fac asemenea depozite la bancă este de 3 ani. După espirul acestora depositul trebuie prolongit, decă vrea cineva se 'l lase și mai departe, la din contra banca este în drept a'l depune la judecătoria pe spesele deponentului.

A dóua categoriă am ȃis că sunt depozitele, cari se confiéză băncilor pentru administrare. Aceste afaceri sunt în strînsă legătură cu institutele de giro și de cecuri despre cari am vorbit mai sus.

A. are de exemplu depuse la bancă effecte de bursă, ori predă băncii schimburi pentru incasso, cu însărcinarea ca la timpul séu (valórea cuponilor séu a polițelor) se o scrie în contul lui, eventual se essólvă din ea plățile, ce va avisá pentru alte persóne.

Ramul cel mai estins, prin urmare și cel mai de frunte între depozite, îl ocupă depozitele bănesci (inlocările) cari se confiéză băncilor cu permissiune cá aceste se facă us de ele. Sumele primite astfel, institutele le imprumută altora.

Pentru cele ce imprumută ele, primesc interese. Diferința de interese cade în beneficiul băncii.

Interesele cari le plătesc băncile după capitalurile depuse la ele variéză după circumstări. Pro primo după căutarea capitalurilor din partea publicului. Sunt multe cererile de împrumut la cutare institut și acesta nu are capital în de ajuns pentru a le satisface pe tóte, urcă interesele ce plătesce pentru depozite cu $\frac{1}{2}\%$ séu cu 1% . De altă parte abundanța capitalelor necessitéză scăderea intereselor. Putemu susținé, cá cu cât o bancă se bucură mai mult de confiența publicului

cu atâta naturalminte dispune de capitaluri mai multe, prin urmare cu atâta devine în poziția să plătescă interese mai pucine.

„Albina“ cu finea primului an de exercițiu (1872), pre lângă capital propriu, dispunea numai de 26.173 fl. 87 cr. confiați că deposite, cererile de împrumut erau foarte număroase, ce eră mai natural de cât se oferă deponenților interese mai mari (7%) și îndată au început a-i încurge capitalurile. De atunci încóce depositele s'au înmulțit successive, astmod cu ultima Decembre a. tr. institutul avea

300,000 fl. — cr.	capital de acții	-
276,249 „ 52 „	în scrisuri fonciari etc.	
762,549 „ 55 „	deposite, în total	

1,338,799 fl. 07 cr. și astăzi nu plătesce de cât 5 și 5½ %.

Mărirea intereselor depinde în locul al doilea dela timpul, pe cât se face depunerea, cum și dela quantul sumei depuse. Este prea natural că, decă se confiează cuiva o sumă și i permite se o folosescă, acela cu atâta i-va plăti mai multe procente că dobândă cu cât póte intrebuintă capitalul mai îndelung. De aici urmază că institutele, cari dispun numai de sume, ce le sunt concređute, că deposite, acórdă aprópe numai împrumute pe termine scurte de trei, mult șese luni. De altcum împrumutele aceste și sunt mai rentabile, pentru că cunoscut este: cu cât un capital circulază mai des, cu atâta aduce și dobândă mai multă.

Institutele, cari voiesc se dee împrumuturi pe termine mai lungi, așa-numitele împrumute hipotecari, pe đeci de ani, trebuie se dispună de capitaluri cari nu li se pot denuncia. Unele cá aceste își rezervă prin statute dreptul d'a emite scrisuri fonciari (Pfandbriefe), adecă oblegațiuni proprii, prin cari institutul însuși se obligă a plăti proprietarului lor o sumă anumită în restimp de atâța ani. Pân'atunci plătesce ca dobândă un procent fix.

Pentru banii ce primesc băncile în deposit dau depozenților său asemnate de cassă său libele de înlocare.

Mulți confundă asemnatele de cassă cu cecurile. În faptă aceste sunt foarte diferite unele de altele, anume: asemnatele se dau din partea băncii și detentorul lor are dreptul și asupra intereselor obveninde după suma respectivă, pe când cecurile se emit din partea privaților a conto depositelor, ce au densesii la cutare bancă. Interesele după sumele din cecuri cad totdeauna în beneficiul aceluia, care le emite. Notabene cecurile pot fi și false, va se șică se pot estradá și de către indiviți, cari n'au nici un deposit la cutare bancă.

Până la 1830 esistau de toate numai 693 casse de păstrare. Din acestea în Anglia se aflau numai șese.

Instituțiuni de depunere exemplarii, sunt cele din Scoția.

4. Lombardul.

Lombard inseamnă: imprumut făcut pe amanet său zălog. Este o instituțiune foarte vechiă, practisată mai întâiu de către Lombardi, dela cari și-au luat și numirea. Tot Lombardilor se atribue și inființarea „munților de pietate“ (Ver-satzämter) de astăzi. Afacerile de lombard au în present o estensiune foarte mare. Ele aduc în comerciu o mare înlesnire. A se lombardă său amanetă se pot ori-ce obiecte de preț, de ex. metale nobile în stare crudă, monede, mărfuri, apoi cuponi, schimburi, assignate de cassă și hârtii de valóre său efecte, notate la bursă.

Numirea de lombard se dá cu preferință imprumutelor, ce se fac pe efecte publice. Pentru hârțile notate la bursă băncile ofer între 60 — 85% din valórea cursului. Scade cursul hârțiilor lombardate cu 5%, atunci imprumutătorul trebuie său se întregescă coperirea, său se replătescă din imprumut. În casul contrar banca este în drept a vinde efectele.

Un exemplu.

B. e comerciant, i-espîră o poliță și ne-având bani gata, nu o pôte rescumpără. Cum se ajută? Așa că din marfa, ce are în magazin, se duce și amanetază la un institut atâta, cât se recere pentru suma trebuitoare. După-ce 'și mai desface din marfa remasă, ori după-ce 'și incassază din pretensiuni, își rescumpără marfa amanetată.

Alt exemplu.

C. este speculant mare. I-se îmbie ceva spre cumpărare. Momentan nu are bani, are inse un schimb sigur, are efecte publice, cum sunt: rentă, oblegațiuni de stat, losuri etc., se duce cu ele la bancă, le lombardază și, într'un quart de oră, este cu bani.

Lombarduri séu avansuri pe amanet, cum se mai numesc, se fac de comun pe termine scurte. La banca austro-ungară terminul cel mai scurt este de 8 zile cel mai lung de 90 zile. Sunt institute, cari fac avansuri și pe câte o jumătate de an.

5. Scomptul.

Scompt, scont séu escompt, de aici scontare, escomptare, inseamnă cumpărarea unei pretensiuni plătibile mai târziu. De regulă numirea se rapórtă la pretensiunile cambiali. Băncile, cari practisază operațiunile acestea se numesc bănci de escompt séu de discount (Wechselbank).

Se scie că schimburile (polițele, cambiele, acceptele, Wechsel), jócă un mare rol în lumea comercială, d'aceea s'au și generalisat așa de tare. Comercianții și privații, când cumpără ceva și nu dispun de bani gata, plătesc în polițe séu schimburi. A. cumpără dela B. marfă în preț de 1000 fl. cu condițiune se i-o plătescă mai târziu, de ex. preste 3 luni. În cazul acesta subscrie și predă vëndătorului o poliță de 1000 fl. B., decă nu are trebuință de bani, păstrază polița și, la scadență, o presentă debitorului pentru rescumpărare. Decă inse proprie-

tarul poliței are necesitate de bani și nu vrea séu nu pôte acceptá pánă la espirul poliței, se duce cu ea la bancă și o vinde. Banca o escomptéză, va se dîcá o cumpără si, după detragerea procentelor cu cari operéză, plătesce restul.

Astmod vedem un profit triplu. Se ajută cumpărătorul, se ajută vîndătorul, ér banca 'și plaséză capitalul.

Asemene când vrea cineva se întreprindă ceva, se facă o negustoriă, se cumpere o moșiiă etc. și nu dispune de numerarul recerut, avënd de sine se întelege credit, nu are de cât se înstrueze un schimb după prescisele cutărei bănci și, la moment, pôte avé suma necesară.

Nu este aici locul a enumerá diferitele specii de schimburi. Cei interesați le vor aflá în sciința cambială, care tractéză anume despre ele. Amintim numai că diferite institute întrebuintéză diferite forme cambiali. La cele mai multe se recer cel-puțin trei subscrieri, sunt înse bănci, cari primesc polițe și cu dóue subscrieri.

La fiă-care disconto este de mare importanță: 1. quantul dobênđii, 2. espirul poliței, 3. locul de plată.

Dobênda se acomodéză după loc și după căutarea capitalilor. În timpuri de resbel dobênda variéză fórte tare. În Germania la 1870 a fost 4 dar și 8%.

Espirul încă variéză la diferite bănci. La unele pôte fi maximul pánă la 90, la altele pánă la 180 zile.

Băncile, când au lipsă de bani, escomptéză și ele la alte bănci. Acéstă operațiune se numesce: reescompt.

În strînsă legătură cu operațiunile de escompt vin a se considerá operațiunile cu *devise*. Acestea se deosebesc de schimburi prin aceea că ele se fac asupra unei valute străine.

Băncile mai escomptéză assignate, cuponi, losuri eșite la sorți și effecte, cari cad în termine scurte.

6. Zarafiă (Wechslergeschäft)

se numește comerțul cu monede cum și cu valute străine. Operațiunea acésta s'a purtat la început de privați, mai târziu au practisat'o băncile private, astăzi este introdusă și la băncile propriu zise.

La noi în Transilvania, cu deosebire în Sibiiu și Brașov, cel mai mare negoț de zarafiă se face cu aur (napoleond'ori, lire turcesci, galbini imper.) cu monedă română și cu bilete (bancnote) d'ale băncii naționale a României.

7. Operațiuni de incasso.

Sub numirea acésta înțelegem operațiunea când o bancă îngrigesc de încassarea pretensiunilor, ce are cineva la a treia persoană. B. are de ex. polițe, cecuri, libele de inlocare, cuponi, oblegațiuni séu losuri sorțite, cari sunt a se plăti pe alte piațe și acolo nu are pe nime de incredere, căruia se i-confieze încassarea. Ce face? Se duce și le predă băncii pentru „incasso.”

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Provisiunea, ce iau băncile în asemenea casuri, este de tot mică.

8. Operațiuni cu assignate de bani.

Băncile, cari au sucursale (filiale) în diferite piațe, pe lângă o provisiă mică primesc sume dela 50 fl. în sus cu obligament d'a le replăti prima vista prin ori-ce sucursală.

B. din Sibiiu are de plătit lui C. în Viena 2000 fl., se duce cu ei la sucursala băncii austro-ungar. de aici, plătesce 2½ cr. provisiune la sută, în total 50 cr. și primesce dela bancă o assignațiune de 2000 fl. la ordinul aceluia, căruia a voit se i-trămită. Assignațiunea acésta se trămite respectivului în epistolă recomandată. Éta economisare de timp și cruțare de spese, ce s'ar fi causat, când s'ar fi espediat banii prin postă.

Banca națională séu austro-ungară de astăzi operéză cu sume fôrte mari în resortul acesta.

9. Comerziul cu efecte.

Cumpărarea și vânzarea de efecte, adică de hârtii de stat, obligațiuni, acții etc. încă este operațiune de bancă. Vrea cineva de prin provincia se 'și plaseze capitale în valori de bursă, calea cea mai avantajoasă este, se se ducă la bancă, se depună suma acolo, și banca i-le procură pe lângă o mică provisiă. Vrea se vîndă hârtiile, vîndă-le érá prin bancă.

Alegerea efectelor, ce vrea se cumpere cineva este fórte grea, d'aceea e bine se se consulte totdeauna bărbați esperti. Mai recomandabile sunt 1. obligațiunile de stat. 2. scrisurile fonciari și 3. obligațiunile de prioritate.

10. Credit-mobilier

sunt bănci de credit, cari fac aprópe tóte operațiunile de cari am vorbit până aci. Pe lângă aceste ínse adaug alte operațiuni nóuë, cum sunt: fondarea de etablissementes industriali, crearea de căi ferate, de bănci etc. Băncile aceste se ocupă mai vértos cu speculațiuni de bursă, cari după natura lor fiind problematice, însăși basea, recte existența lor este problematică. Cea mai renumită bancă de felul acesta este cea parisiană, fondată de frații Pereire la 1852. Imitațiuni de credit-mobilier s'au încercat fără succes și în alte state.

11. Imprumuturi pe ipotecă.

Comerciantul, când are nevoie de bani împrumută, ínse totdeauna pe termine scurte, pentru că el trebuie se vîndă, se 'și desfacă marfa. Nu este tot astfel cu proprietarul de moșii, de case. Când un econom séu proprietar de moșii vrea se specule, se cumpere de ex. vite, locuri, se edifice clădiri etc. și e silit se împrumute, nu póte împrumută pe termine scurte, pentru-că i-trebuie timp până i-cresc vitele, până i-se rentéză locurile, edificiile, prin urmare este avisat a face împrumute pe mai mulți ani. Băncile s'au îngrigit și pentru

asemene casuri. Ele tind proprietarilor capitalurile necesari și pretind drept garanția pământurilor, a caselor. Zălogirea acésta se numesce hipotecare, împrumutul = împrumut hipotecar și se încheiă astfel că, într'un anumit șir de ani, se replătesce capitalul cu interese cu tot, în sume egali numite *anuități*.

Sunt bănci, cari împrumută numai pe hipotece, cele mai multe înse practiséză ramul acesta numai ca un ram secundar de operațiuni.

În Austria, la a. 1869, dece institute au dat pe hipotece 206,923 mil. fl.

Aici putem classá și împrumutele numite: *credite fixe*, introduse până acum la foarte puține bănci. Ele au un avantaj superior împrumutelor pe hipotece. La acestea se intabuleză obligațiunea pe o durată hotărîtă, la creditele fixe înse se face intabularea pe timp nedeterminat, în cât cineva își pôte folosi creditul pe totă viața

A. vrea de ex. se'și deschidă la cutare institut un credit fix; își instrueză cererea conform regulamentelor institutului și o prezintă direcțiunei. Acéstă i-acórdă, se dicem, 1000 fl. și i-dă formularii și informațiuni cum are se intabuleze pretenșiunea. Creditul intabulat și-l pôte folosi séu intreg séu în parte, după trebuință, pe lângă obligațiune ori pe lângă poliță (dēcă scie scrie), fără a i-se mai cere alți cavenți.

12. Bănci de emisiuni.

Multe bănci au dreptul a emite assignate adecă note, numite bancnote. Băncile se chiamă bănci de emisiuni (banque d'émission, bank of issue). În genere la numele de bancă se adauge numele statului în care esistă, pentru-că în fiă-care stat nu esistă, de cât o singură bancă de asemenea natură. Așa sunt: *banca României*, care emite note de franci, *banca*

austro-ung., care emite bancnotele de 10, 100 și 1000 fl.; *banca Germaniei*, a *Franciei*, *Angliei* etc. Notele de bancă nu sunt bani, ele sunt surogate de bani, sunt nisce assignate asupra băncii despre anumite sume de bani. Ele sunt *la purtător*, încât banca e datore se le rescumpere dela ori-cine și ori-când i-s'ar presentă. Scopul lor, la început, nu eră altul de cât a inlesni comerțul. Avea cineva monedă, nu o puté transportá ușor, se ducea la bancă, o depunea acolo și căpétá pentru ea assignate, bancnote, cari apoi le puneá în circulațiune în preț de bani. Bancnotele acestea le primea ori-cine, pentru-că eră sigur că, îndată-ce i-trebuesc bani, nu are decât se se presente la bancă și se i-primescă.

La bănci s'a observat că sumele depuse odată la ele, nu se rădică de cât după timp îndelungat, astfel banchierii au venit la ideia, că sumele respective le pot întrebuința cu ore-care profit în folosul băncii. Au început deci a le împrumutá pe termine scurte. Astăzi ele sunt în pozițiune a face împrumuturi și pe termine mai lungi — împrumuturi ipotecare.

Principalele operațiuni ale băncilor acestora sunt: escomptarea de polițe, cuponi, efecte etc., lombardul, emiterea de assignate asupra cassierielor proprie, afaceri de emisiuni, rescumpărări de cuponi séu oblegațiuni rurali, mijlocirea de cumpărări și vândări de tot felul de efecte.

Băncile de emisiuni se administréză séu de cătră stat séu de privați (pe acțiuni). Mai sigure sunt cele din urmă, se înțelege, fiind supraveghiate din partea statului.

Băncile aceste iau credit pe bancnotele lor. Când cineva face datorii, eo ipso, trebuie se garanteze, că le va puté și plăti.

Sistemele de garanția sunt diferite. Nu este scopul meu a vorbi în detail despre aceste, affu înse de lipsă a aminti pe cele trei de căpeteniă:

a) Sistemul german continental. După acesta se recere, că moneda, ce servă de garanție, se valoreze a treia parte din notele emise.

b) Sistemul Peel său anglo-austriac, introdus în Anglia prin Sir Robert Peel la a. 1845, ér în Austria la 1862. După sistemul acesta notele neacoperite prin metal sunt limitate. Tot ce trece acest număr trebuie acoperit complet. Suma minimală fixată în Anglia face 14—176 mill. punți sterl., în Austria 200 mill. flor.

c) Sistemul nordamerican său de Newyore, care consistă în modalitatea, că băncile, cari vroiesc a-și căpătă dreptul d'a emite bancnote, au a depune o cauțiune, de comun, în efecte de stat. Pot apoi emite note, cari se represente o valóre de 90% (curs de ȃi) a cauțiunei.

C. Despre efecte.

Effecte (*Effecten, Werthpapiere*) hârtii de valóre, de preț, se numesc ori-ce documente, cari îndreptătesc pe cineva a pretinde dela altul bani, cum sunt: oblegațiuni de stat, acții, scrisuri fonciari etc.

După formă se împart

a) În efecte *la purtător*, pe care vine scris numai numele debitorului. Aceste sunt mai practice pentru vânđări și cumpărări. Ele pot trece dintr'o mână într'alta fără dificultăți.

b) *Pe nume*, în cari ocure și numele creditorului. Aceste une-ori sunt mai greu de cumpărat pentru că sunt împreunate cu mai multe formalități.

c) *Cu ordine*, cum sunt de ex. polițele. Acestea trec în proprietatea altuia prin indossament.

Mai de parte se împart efectele în efecte *cu și fără* interese. De categoria I se țin oblegațiunile de stat, scrisurile f. etc., de a II. unele losuri.

D. Bursa.

În cele anteriore am vorbit, foarte pe scurt, despre diferite bănci și despre operațiunile lor. Am atins puțin despre efectele de bursă.

La locul acesta trebuie se vorbim de un alt factor cardinal în economia națională, care astăzi, am pute' dice, j'că primul rol chiar și în politică. Acest factor important este *bursa*.

Sub bursă înțelegem locul, piața, séu edificiul, unde în cetăți mari, cu comerciu estin, se adună indiviții în fiă-care și séu în anumite zile de septemână pentru a negoțiá cu efecte séu cu mărfuri, — se numesce și adunarea însași.

Scopul bursei este înlesnirea comerciului. Are cineva mărfuri de vëndut, nu întrébă încóce și încolo, cu ce preț le póte vinde, ci se duce la bursă séu cetesce f'ia cursului, și îndată le află prețul. Asemene decă vrea cineva se cumpere, iá a mână f'ia cursului și se scie orientá. Cel mai însemnat comerciu pentru bursă este comerțul cu efecte.

La bursă se concentréză t'ote hártiile de preț. Capitaliștii alérgă la ea séu pentru a-și plassá capitalele, ne-voind a întreprinde înșiși alte specule, séu singur cu scop de speculá.

Numele bursei derivă dela o casă din Brügge, unde se adunau neguțătorii la un *van der Beurse*; alții susțin că dela o casă din Amsterdam, unde se făceau tot asemeni adunări și unde d'asupra ușei s'aflau tăiate în piétră trei burse (pungi, săculețe de bani), alții, în fine, îl deduc dela latinescul *borsa*, care însémnă ori-ce conveniri, cu deosebire cele făcute pe spese comune. Frâncesce se chiamă „*la bourse*“, germ. „*Börse*.“

Vechii Romani încá aveau o speciá de bursă. Pe o piață se făcea tot felul de negoț cu bani. În evul mediu găsim conveniri de comercianți tot pentru asemeni scopuri.

Bursele cu efecte se instituesc mai ántáiu în suta 16. Primele burse le vedem în Olanda, apoi în Franția. Cea mai

vechiă este cea din Antwerpen, după care se edifică una la Londra (1565/7).

În Anglia se puse fundamentul la așa numitul „joc de bursă“ adecă cu scop de speculă. În unele locuri sunt burse pentru diferite branche. Așa esiste în Londra: bursa regescă (royal exchange) cea mai vechiă, pentru comerțul de mărfuri și polițe; bursa pentru efecte angleze (stock ex.); bursa pentru efecte străine (foreign ex.); pentru bucate (corn ex.); pentru cărbuni (coal ex.), alta pentru călătorii pe mare, pentru asigurări.

Cele mai însemnate burse europene sunt: Amsterdam, Augsburg, Antwerpen, Berlin, Brusela, Frankfurt pe Main, Genua, Hamburg, Kopenhaga, Lipsca, Londra, Madrid, Neapolea, Paris, Pesta, Petruburg, Stockholm și Viena.

Pentru burse sunt legi anume. Controla supremă o are statul. Cu esceperea femeilor și a bancroșilor nerehabilitați, pôte cercetă bursa ori-cine, decă plătesce taxa recerută.

Liberi de taxe sunt numai oficialii bursei. În Hamburg este obicei că ori-ce comerciant care vine după sunarea clopoțelului (bursa se deschide și incheiă prin un signal de clopoțel) este supus la un penal. În timpul din urmă au deschis burse chiar și femeile.*)

Publicul participante se împarte în trei categorii:

- a) Cei mai numeroși sunt clasa sensalilor (Makler) persoane jurate de stat, cari cumpără și vînd, pe lângă o provisiune, în contul altora,
- b) Indiviși cari negociază pe socôta lor,

*) Ce nu face zelul de emancipare, că mâne vom dice și noi cu fericitul Fabian:

S'a întors mașina lumii
S'a întors cu susu 'n jos
Și merg tôte d'a'ndărèptul
Anapoda și pe dos . . .

Adecă cursul natural, cum se dice. —

c) A treia categorie sunt așa numiții *agenți de bursă*, cari încă negociază pentru o a treia persoană, dar cari au o responsabilitate cu mult mai mare, pentru că garantază și cu creditul lor. De aceștia se folosesc speculanții cei mari, când vreau că se nu i cunoscă publicul.

Agenții și speculanții formază: „Coulissele.“

Vândarea și cumpărarea se face prin oferte publice și private. Maximul ofertei servește de normă pentru curs. Când vândarea nu se face cu voce înaltă, la compunerea cursului servește de normă prețul de mijloc. —

După închiderea bursei se adună sensalii jurați împreună cu o comisiune aleasă din comercianți și cu comisarul regeșc și compun fôia cursului. — Cursul acesta se numește *oficios*, este și altul *neoficios* compus din sensalii singuratici séu din raportori điarști.

În piațe unde este limitat comerțul la bursă există așa numitele „*Winkelbörser*“ în cari se negociază în orele de înaintea amieđii, duminica și în sêrbători după amieđi. Astfel de burse sunt în Paris la Tortoni (o cafenea) și în „*Passage de panorama*.“ Bursele mici depind dela cele mari și sunt mai mult locali. —

Operațiunile de bursă se împart în afaceri de đi (au *comptant*), când cineva cumpără séu vinde pe bani gata; a doua, în afaceri pe termin (au *terme*), când cineva vinde séu cumpără cu oblegament de a liferá séu primí efectele, mai târđiu, la un termin anumit. Terminele aceste sunt séu mediul séu finele lunii, din care causă în timpul acesta afacerile de bursă sunt mai vivace. Operațiunile de termin sunt séu reali séu imaginari. În cazul prim atât vândătorul cât și cumpărătorul schimbă efectele cu bani, făcând speculă să se profite din diferența cursului. D. ex: A. cumpără 10.000 fl. obleg. rurali trans. à (suta) 99 fl. pr 31 August, când are se depună 9.900 fl. și se primescă rurarele dela B. Vândătorul este îndatorat a liferá efectele la 31 August cu prețul acordat,

dacă pân' atunci le pôte cumpără mai ieftine, are profit, la din contră pierdere. În cazul al doilea fiă-care speculează pe diferența cursului. Nu se liferază efectele în natură, ci se plătesce numai diferența. Dacă a acordat 10,000 fl. rur. trans. à 99 fl. și la 31 August rurarele stau 101, profită 2 fl. de sută = 200 fl., dacă din contră cursul a scăzut la 97 are se plătescă el 200 fl.

Angagiamentele speculative asupra diferențelor de curs se numesc: joc de bursă (jeu de la bourse, agiotage). Jucătorii la bursă se numesc în Franția culissieri, în Anglia jobber-i. Când jocul se face cu mijloce frauduloase se dice înșelăciune (Börsen-Schwindel). Cei mai desteri în afaceri de bursă sunt Anglezii. —

Cursul efectelor se condiționează de fôrte multe împrejurări: de increderea de care se bucură un institut, o societate, la public, — de siguranța ce promite, de beneficiul ce ofere, de starea politică în care se află un stat etc., în fine pôte fi provocată de unul séu mai mulți speculanți prin așa numitele *manevre de bursă* cum sunt de ex: respândirea de sciri false, folosită deja în suta 17, pentru a insulfă frică de pierdere ori speranță de câștig, de ex. în timp de pace faimele de resboiu, în timp de resboiu respândirea de sciri că cutare a învins séu pierdut. —

Manevrele aceste se consideră de înșelăciune și se pe-depsesc în ori ce stat, dacă se pot dovedi. Cu deosebire când se presentéază o nouă hârțiă la bursă se pot face mari reclame prin diare ori broșure. Asemenea „regii bursei“ (Börsenkönige), banchierii și capitaliștii mari pot influință mult asupra scăderii séu urcării unor hârții. Vreau de ex. se rădice prețul, atunci cumperă din greul cutare acții. Publicul se seduce, crede că acțiile respective trebuie se aducă bun profit și cumperă și el. Vreau din contră se scadă prețul, atunci scot în piață și vënd o cantitate mare de acții, publicul crede

acum că acțiile sunt rele și începe a le vinde și el. — Aici s'ar puté classá și maniera unor direcțiuni de bănci cari, vrënd se rădice prețul acțiilor lor, plătesc dividende mari, séu cari, cá se înșele publicul, aleg de fondatori séu directori indiviđi cunoscuți, cu renume. —

Cursul efectelor este séu al *pari* adecă egal cu nominalul lor, o acție. de 1000 fl. se notéză cu 1000, séu este *sub pari* ori *preste pari*. Indiviđi cari speculéză la urcare se ȓic: „haussiers“, speculanți „à la hausse“, opușii lor sunt speculanți „à la baisse“, „baissiers“. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A D A U S.

I. Dicționar de termeni tehnici comerciali.

A.

Accept, cambiu, poliță; a — **ă**, a se obligă a plăti un cambiu la cutare termen, ceea-ce se face prin formula: primesc (ori: acceptez) N. N.; *acceptant*, primitorul.

Achit, formula prin care o datorie se declară de platită; — **ă**, v.

à conto, 1. în socotelă; 2. a scrie —, a pune o sumă primită ori plătită în socotela cuiva.

Acțiă, document estradat din partea unei societăți fiă-cărui individ pentru capitalul cu care participă la aceeași; participanții singuratici se numesc *acționari*. — Sunt *acții interimali, fundamentali și de prioritate*. Capitalele unei societăți de comun se plătesc în rate. Până la plățirea completă se estradau numai *acții interimali*. *Prioritățile* sunt acțiile emise a două oră din partea unei societăți, cu scop d'a-și înmulți capitalul.

Activ, s. înțregă averea ce poșede séu cu care lucră cineva; *datoriă* — **ă**, pretențiuni restante.

A dato, de astăzi, dela ziua de când e scris un cambiu.

Agent, mijlocitor.

Agio, suma ce-o plătesce séu primesce cineva preste valoarea adeverată a unui lucru, a unor monede séu a unor efecte; — *taj*, 1. specularea cu hârtii de stat, acții etc. în legătură cu opera-

țiuni, cari intenționează urcarea séu căderea cursurilor; 2. schimbarea cu agio a monedelor.

A jour, termen folosit în comptabilitate, însemnă că toate pozițiile sunt introduse, contate până 'n present.

À la baisse, à la hausse, în comerțul cu efecte însemnă: a speculă la căderea, la urcarea cursurilor.

Alonge, (-onj) o bucată de hârtiă albă lipită la o poliță pentru a se pute giră mai departe.

Al pari, veți pari.

Amortisă, v. a șterge, a nimicî, a face se piérdă valoarea; — *reține*, ștergerea unei datorii, de ex. a unui împrumut.

Antreprisă, veți *entreprisă*.

Anuitate, rata constantă anuală (semestrală) prin care se replătesce o sumă înțregă într'un termen anumit.

Anticipă, v. a luă înainte, a plăti înainte.

Arbitrage (-aj), eruarea acurată a diferinței de curs și prețuri, ce există în același timp pe diferite piațe.

Articlu, *articol*, marfă; — de *galanteriă*, articlu de lux.

Assignațiune, (assignat, *asemnat, mandat*), în înțeles strîns: ordinul în scris prin care se însărcinează al treilea (*assignatul*) a plăti cuiva (*assignatarului*) o anumită sumă amintită în assignațiune.

Asociat, participante la vreo întreprindere.

A tout prix, cu tot prețul.

Au porteur, la purtător. Se dice despre efecte și valori pe care nu este scris numele proprietarului lor.

Avers, fația unei monede, adecă partea pe care este portretul domnitorului.

Avis, insciințare, de ex. se face cunoscut cuiva că s'a tras o poliță asupra-i; — *are*, a comunică cuiva un lucru întemplat; a insciință.

A vista, la vedere. Poliță plătilă —, va se dăcă, când se presentă cuiva.

B.

Baisse, căderea cursului la efecte de bursă. *Baissier*, cel-ce speculează la căderea hârtielor.

Bancrot, *faliment*, *insolvență*, se dice când un comerciant nu și-pôte plăti datoriile, când activele întrec cu mult pasivele și debitorul se declară insolvent séu, faptice, își sisteză plățile.

Bilanțiu, (balanță), încheiere; un prospect scos din cărțile de comptabilitate și compararea tuturor conturilor. Se face în scop d'a se convinge decă pozițiile singurate sunt bine contate, séu pentru a se află cât s'au câștigat s'au pierdut în întreprindere. În cazul prim avem un *bilanțiu de probă*, într'al doilea un *bilanțiu final séu anual*.

Blanco, *bianco*, alb, neimplut. Espressioniune cu mai multe înțelesuri. La cambii: *a acceptă în blanco*, când cineva lasă a se trage asupra-i o poliță și o accepteză fără a fi dator trasantului; *accept blanco*, cambiu pe care nu e notată suma ori scadența.

Bon, oblegațiune de stat; adeverință interimală; pretensiune; a se scrie —, că pretensiune.

Bona fide, în bună credință, fără a se teme de înșelăciune.

Bonificațiune, desdaunare, restituire.

Branșă, (branche) ram de afaceri.

Brutto, de ex. câștig, venit —, câștigul total.

C.

Cabotage, (-aj) comerțul litoral.

Cadență, veți *expir*.

Cameră comercială, o corporațiune autorisată prin lege, alésă din sinul comercianților, cu îndatorire d'a reprezentă interesele comerțului și industriei, d'a face propuneri, d'a luă decisiuni etc.

Capital, suma banilor cu care lucră cineva; suma împrumutată.

Carantină, lăzăret; când se ivesce o bolă contagiósă: restimpul în care trecătorii din o țără într'alta sunt oprți la un loc, pentru a nu veni în atingere cu alții; locul, unde sunt oprți.

Carta bianca, *carte blanche*, mână liberă, împuternicire nețermurită.

Cassa, *per cassa*, cu bani gata.

Cassă, ladă în care se păstrează valori; *a cassá*, a nimici, a declară nevalid.

Cavent, veți *garant*.

Cauțiune, garanția, zălog.

Cec, **cecuri**, **șec**, **șecuri**, assignate asupra unei bănci, la care are cineva bani despre cari pôte dispune după plac.

Chance, **chansă**, *șansă*, prospect.

Checks, **chèques**, veți *cec*.

Chef, (șef) proprietarul, conducătorul unei întreprinderi.

Chicană, (și-) molestare, neplăcere făcută cu intențiune rea.

Chitanță, **recepissă**, document de primire.

Circulațiune, âmbulare, curs, schimb; trecerea de valori din o mână 'ntr'alta; veți *revirement*.

Collo (plural *colli*) ladă, teanc, bute.

Comandită, veți *filială*.

Commis, (cet. *comf*) fecior de boltă, ajutor.

Comissionar, cela-ce se însărcinează cu o comandă séu iá asupra-și o afacere pentru altul (*comitent*) și o îndeplinește în contul acestui-a pentru o bonificare (*comission, provisiune*).

Compagnie, companiá, întovărășiá. *Compagnon*, soțiú, pártaș.

Comptabil, purtător de socotele; — *itate*, știință d'a purtá socoteli.

Comptant, contant, în bani gata.

Comptoar, contor, odaiá în care lucră șeful cu personalul; — *ist, contorist*, cel-ce lucră în —.

Concurență, emulare, întrecere.

Concurent, emulator, întrecător.

Concurs, declararea unui debitor înaintea judecătoriei, că este insolvent, séu pășirea din partea judecătoriei contra unui debitor acusat din mai multe părți. Avera activă aflătoare la insinuarea concursului se numește *masă concursală*.

Condițiune, rezervă; starea, calitatea unei marfe; oficiu, post.

Confiscațiune, confiscare, acțiunea când statul pune mâna pe mărfuri, efecte etc. cu deosebire pe mărfuri oprite (veđi *contrabandă*).

Consořiú, societate, asociati, pártași.

Consument, (opus la *producent*) cel-ce folosește, întrebuintează un articol.

Conto, socotélá; — **corent**, socotélá curentă, adecă despre mai multe posții.

Contrabandă, importare pe furiș de mărfuri oprite (tabac etc).

Contramandá, v. a revocá un mandat, o comandă, o dispoșiți.

Contraminá, la bursă: speculare contrară, de regulá *à la baisse*.

Coperi, v. a dá cuiva garanțiá pentru o pretensiune, pentru o datoriá; sunt — *t*, asigurat, scutit.

Credit, în comptabilitate: laturea dréptá a conturilor deschise în cartea principalá ori de contocorent, în care

se trece de comun *bonul* óre-cui; — *personal*, încrederea, ce ai în cutarele împrumutându-i bani fără a da altă siguranță séu coperire, de cât calitățile lui personali; a *avé* —, încredere, vėđá, a puté garantá; — *á*, v. a dá împrumut pe încredere, fără gaj.; a scrie *bon*; — *itor*, cel-ce are pretensiuni.

Crisă, evenimente, cari amenință un pericol general.

Culant, prevenitor, de aici: culanță.

Cuissier, speculant de bursă, care se ocupă cu preferință cu operațiuni diferențiali, fără a se folosi de ajutorul samsarilor jurați.

Cupon (cólá de cuponi), chitanță despre interesele efectelor publice, contra cărorá detentorul primesce la un termen anumit o sumă anumită. La un termen anumit după espir se prescriu, adecă își pierd valórea.

Curator, administratorul unei masse concursuali.

Curs, prețul curent al polițelor, efectelor publice, al speciilor de bani, care scade și crește; *foia de* —, consemnarea, catalogul prețurilor la bursă.

Curtagé (-aj), *sensariá*, taxa prescrișă pentru operațiunile încheiate prin un agent (*samsar, sensal*) jurat.

D.

Dato, veđi *a dato*.

Debet, datoresce; laturea stângă a conturilor în care se trece pretensiunea, ce ai la cutare.

Debit, trecere; a — *á*, 1. a vinde, a se ocupá cu vėnđarea unui articol; 2. a însărciná pe cineva, a scrie cá datoriá în contul cuiva; — *or*, dator.

Decreditá, discreditá, a strică creditul, numele bun.

Defect, cu lipsă, necomplet, manc.

Deficit, pierdere, ce resultá la cercetarea situațiunei dela o întreprindere.

Defraudá, a înșelá.

Deponet, cel-ce depune, înlochază.

Deposit, bani depuși, înlocare, (am făcut un deposit, o depunere, o înlocare, am depus, înlocat la . . . x. fl.); libel de —, de înlocare; — *ar*, locul unde se face depunerea.

Depune, v. a pune bani spre păstrare, spre fructificare, cassă de — *re*, de păstrare, unde se pun bani pentru păstrare.

Desărcină, v. a șterge o sumă cu care e însărcinat (*debitat*) cineva.

Depôt, deposit de mărfuri, magazin; deposit de efecte că zălog pentru credit.

Derută, la bursă: confusiune, galimatias.

Detail, negoț în —, în mic, singularic, se ștece despre articli, cari se vënd câte pușin, în cantități mici; — *at*, acurat, specificat, cu de-amăruntul.

Detentor, proprietar, se ștece cu deosebire la efecte publice.

Devalvare, s. scădere mare de prețuri la valori.

Devisă, în comerțul cu cambii: poliță trasă asupra unei piașe străine, séu polițe emise și plătibile în valute străine.

Diferență, deosebire; — de *curs*, de *cassă*, de *pref*; *cértă*, neunire.

Disagio, suma cu cât o monedă, o hărtiă de preț, stă ori se vinde sub valoarea ei nominală.

Discontă, escomptă, v. a vinde séu a cumpără un cambiu înainte de espir pe bani gata subtrăgându-se totdeauna interesele (*disconto, scompt*).

Discredit, lipsă de încredere, nume reu.

Discret, curtenet, modest, făcut.

Disponent, dirigent, factor, conducătorul responsabil al unei întreprinderi. *Factor* se ștece mai vêtos despre supraveghiătorul unei fabrici, tipografii etc.

Dividendă, partea din profit ce se împarte societărilor unei întreprinderi

(a unei bănci, fabrici etc.). Interesele fixe încă se numesc câte-odată *dividendă*, suma eventuală, ce se împarte preste această, se ștece apoi *supra* —, *extradividendă*.

Doc, docuri, (dock) basenuri pentru năi în porturi.

Domicil, locuința, ubicațiunea cuiva; pe cambiu: locul unde *trassatul* se obligă a plăti, a rescumpără cambiul. În cazul acesta cambiul însuși se numesc *domicil* séu: cambiu *domicilat*, *trassatul*: *domiciliat*.

Drogheriă (droguerie), articli de drogheriă, articli de apotecă, material crud pentru medicină. *Droghist* cel-ce negociază cu astfel de articli.

Dubiose, posturi dubiose, datorii a căror încassare este problematică, despre cari nu e speranță că se vor pute încassă.

E

Efecte (efecte), tot felul de cambii (*trate, rimesse, accepte* etc); tot felul de valori notate la bursă, de ex. Obligațiuni de stat, losuri, scrisuri fonc. etc. etc. *Comerțiu cu efecte, comerțiu cu hărtii de stat*.

Effectiv, în faptă, în bani, în bani gata; pe cambii: în valuta numită.

Effectuă, v. a implini o comisiune, o însărcinare.

Egală, egalisă, v. a șterge o datoriă, o poziția, a răfui un conto.

Embaiaj, ceea-ce se folosesc pentru a se pachetă ceva: lădi, buți, pânză cerată etc.

Emite, v. a pune în circulația hărtii de stat, acții etc. *Emissionne*.

Emporiu, piașă de comerțiu universal.

En bloc, în total.

En détail, veți *detai*.

Entrepôt, deposit, magazin de mărfuri; port de mare.

Entreprisă, (an —) întreprindere; *entreprénor* (an —), întreprinzător.

Equivalent, de același preț, de aceeași valoare; suma încasată în contul altuia pentru o rimessă, pentru un cambiu etc.

Espir, respir, scadență, termenul când cade, când vine a se rescumpăra un cambiu, o datoriă.

Escomptă, v. vezi *discountă*.

Etablissement, negustoriă, crearea unei case de negoț, deschiderea unei fabrici.

Etichetă, ședula pusă pe mărfuri, pe sticle.

Expert, espert, pricepător; — *isă*, cercetarea neparțială a unei marfe, a unui articol de certă; a *expertisă* o marfă însemnă: a o supune opiniunii experților.

Export, exportățiune, trimiterea, espedierea de mărfuri, de produse industriale în străinătate, în altă țară.

Extra, pe lângă aceea; ceva deosebit; — *dividendă*, vezi dividendă; — *fin*, d'o calitate eminentă.

F.

Facon, formă, figură, tăietură (la vestimente).

Factură, specificare detaliată asupra unor articuli vânduți ori cumpărați: a *factură*, a da o specificare etc.

Faliment, a *falimentă*, vezi *bancrot*.

Filială, sucursală, bancă, negustoriă întemeiată de banca capitală, de casa comercială, pe altă piață. *Comandită*.

Firmă, numele sub care se pòrtă un negoț, o întreprindere; subscrierea numelui.

Fix, statorit, neschimbat. A *fixă*.

Flotant, schimbăcios, nestatornic.

Folio, folium, pagina unei cărți de comptabilitate.

Fond, capitalul averea cu care lucră un comerciant, o bancă; — *uri*, efecte.

Franco, fără speșe. A *francă*.

G.

Garant, cavent, stătător bun, chézaș; *garanția*, a *garantă*.

Garnitură, un număr anumit de piese dintr'o speșă de articol.

Girant, cavent; (vezi *indossament*.)

Gremiu, corporațiune.

H.

Hală, sală, edificiu public, spațios; în cetăți mari: localitatea unde se vënd victualii.

Hârtii de preț, de valoare, efecte.

Hausse, urcarea cursurilor la burse.

Havariă, avariă, toți pericollii și tóte daunele la care e supusă o naie cu mărfuri pe mare.

Hipotecă, ipotecă, a dá prin judecătoria cuiva dreptul asupra unor imobilii pentru asigurarea unei pretensiuni.

I.

Imaginar, fingat, inchipuit.

Imobil, nemișcător; avere — *ă*, avere nemișcătoare de ex. case, locuri, etc.

Import, contrarul dela *export*.

Incassă, a primi numerar adecă bani gata pentru o pretensiune óre-care.

Incasso, primirea de bani pentru o marfă, pentru un cambiu.

Indossament, giro, transpunerea unui cambiu din partea proprietarului asupra altuia. A *indossă*, a *giră*. Transpunătorul se numește *indossant*, *girant*, acela, căruia se transpune: *indossat*, *indossatur*.

Inexigibil, neincassabil.

Inlocă, vezi depune.

In solidum, vezi solidar.

Insolvent, vezi *bancrot*.

Instrument, document.

Interesse, dobândă.

Interimal, provisor.

Internațional, după dreptul popórilor.

Intervențiune, în afaceri cambiali: mijlocire, când adecă nu se rescumpăra

séu nu se acceptéză un cambiu din partea trassatului și pășese un al treilea luând asupra-și tóte obligamintele cambiali. Cel-ce intervine se numesce *inter-venient*, (**h**)onorant.

Inventar, inventură, consemnarea averii, ce poșede cineva; specificarea tuturor activelor și a tuturor passivelor; a *inventá*, v.

lobber, samsar.

ipotecá, veđi *hipotecá*.

L.

Legallsá, v. a confirmá, a întări judecătorește.

Levá, v. a rădicá, a luá protest de cambiu.

Liferant, v. a procurá, trámite.

Liquid, fluid; avisat; a — **á**, a plăti datoriile vëndënd o parte séu totalul averii; a desface, a sistá o întreprindere, a nu o mai purtá; — *ațiune*, desfacerea, regularea unor datorii și a unor pretențiuni.

Loco, aici în loc.

Lombard, împrumut făcut pe amanet, pe zălog (de efecte, monede etc.)

Los, sórte, (losuri, sorți), hárții de bursă, (cu séu fără interese), cari se trag la sórte.

M.

Manco, defect, ceea-ce lipsesce, diferință (în minus la cassa).

Mandat, veđi *assignat*.

Manufactură, articolu făcut cu ajutorul mânilor omenescei.

Maximum, maximul, cel mai înalt grad; prețul, numerul, suma cea mai mare.

Medio, mediul, mijlocul lunei; la cambii totdeauna ziua a 15-a.

Mercantil, negoțătoresc, ceea-ce se referesce la comerčiu.

Minimum, contrarul dela *maximum*.

Mobilier, avere — **á**, avere, ce se póte transportá.

Monopol, privilegiu, drept exclusiv d'a esplotá séu vinde un articolu.

Mort, capital —, bani (gata) cari nu aduc nici un profit.

Mustrá, o cantitate mică dintr'o marfă, ce servé ca probă.

N.

Netto, profit —, profit curat, suma întrecétóre după subtragerea speselor.

Notá, specificare, consemnare; — *de bancă*, assignat, mandat (de bani) emis de o bancă.

Notificá, v. a însciință, a face cunoscut.

O.

Obligațiune, contract, document prin care un debitor declará a fi luat bani dela cineva, cu condițiune d'a-i replăti în anumit timp cu interese cu tot. A le regimelor se numesc — *de stat*.

Obligo, obligamént, garantare, îndatorire. *Sunt în obliigo*, garantez, stau bun.

Octroá, v. a silí pe cineva se primescă ceva.

Oferi, v. a imbiá; a propune. *Ofert*, subst.

Operațiune, întreprindere, afacere.

Ordre, ordrá, însărcinare, comandă, poruncă, dispunere, adresă.

P.

P. P. praemissis praemitendis.

Panică, spaimă la bursă; frică generală, adese, fără temeiu.

Papire, tot felul de cambii, cum și hárțiile de stat.

Parere, opiniunea scrisă și motivată a esptilor.

Pari, al pari, de valóre egală, fără profit séu pierdere; valórea nominală a efectelor de bursă. *Paritate*, egalitate de valóre.

Pass. ori passato, (anul, luna) trecută.

Passiva, passivul, datoriile unui comerciant, unei bănci.

Patentă, privilegiu, permissiunea regimului d'a purtă o industrie, d'a pre-găti exclusiv un articol, un obiect.

Per, pentru, prin, cu, în.

Plassă, v. a aședă, a împrumută (bani la alții); a pune 'n condițiune, în post.

Polită, cambiu; — *de asigurare*, documentul prin care se asigură cuiva bonificarea daunelor ce i-se pot întâmplă de ex. la mărfuri, corăbii, când ard ôre-cari obiecte, asemenea pentru des-dăunări la asigurări pe viêtă.

Portofel, port(o)foiu, tașcă pentru bani, pentru conservarea de cambii, de efecte etc.

Post, pozițiă, o sumă de bani; în comptabilitate: fiă-care cas de operațiune.

P. S., Postscript, în epistole: adau-sul după încheiere.

Pour acquit, per acquit, primit, plătit.

Preclusiune, escludere, reieptare.

Prejudiț, daună, scădere.

Presentă, v. se țice despre un cambiu, când îl duci trassatului că se'l res-cumpere séu se'l accepteze.

Preșcrie, v. a se —, a-și pierde va-lórea.

Principal, conducător.

Prioritate, antăetate; veți *acfiă*.

Privatim, în confidență, din mână propriă.

Procent, de la séu de sută; interese.

Procura, plenipotență; a subscrie per —, cá imputernicit.

Prolongațiune, prelungire, amênare de ex. a termenului de plată la cambii; *a prolongt, a prolongă*.

Promesă, los interimal al unui împrumut pe loteriă, prin care numărul respectiv se vinde pentru una séu mai multe sortiri, cu condițiune cá, la 'n-têmplare se iêsă, cumpărătorul se bonifice o sumă anumită (premiă).

Pro mille, pentru séu de miă.

Protest, protest de cambiu, documentul făcut la un notar public séu la un oficial de judecătóriă pentru neacceptarea ori nerescumpărarea unui cambiu; a — *á*, (cambiu), a *levá* protest.

Provision, provisiune, bonificarea, remunerațiunea făcută pentru împlinirea unui mandat, unei *comissuni*.

Q.

Quotă, competență, parte de câștig, parte.

R.

Rabat, scăđământul de preț, ce oferă un vênđător cumpărătorului. Se compută de comun în procente, adecă *de la* sută.

Rambursă, replătirea unei sume plătite în bani gata. De ex. când **A.** din Sibiu încasséză pentru **B.** din Viena 1000 fl. și i-i trâmite prin postă, țicem ca îi ramburséză valuta; *postcipațiune*.

Rată, parte, părțicea; părți egali pentru replătirea unei sume în anumit timp.

Real, sigur, bun, solid, de încredere.

Realisă, v. a vinde; a îndepliní.

Realități, locuri, edificii.

Reclam, recomandare de ex. când cutare își laudă ceva prin jurnale; a — *á*, a cere 'ndêrpt, a pretinde.

Rehabilită, v. prin judecătóriă a pune pe cineva érá în drepturile de mai nainte; a se —, a se reculege.

Recognoscă, a recunósce autenticitatea unui document, a unei persóne, a unei subscrieri.

Remitent, cel-ce trâmite (*remite*) al-tuia un cambiu; persóne, care cumpără séu primesce *de la* trassant cambiu pentru a încassá suma.

Rentă, venit; obligațiuni de stat.

Rescumpără, v. a plăti un cambiu.

Retardate, restanțe, interese restante.

Revală, v. a se —, a luá regres la giranți pentru o sumă cambială plătită.

Revers, opusul dela *avers*.

Revirement, circulațiune, de ex. la o cassă: suma banilor întrați și eșiți într'un timp anumit.

Rimesă, trimitere de cambii séu bani; cambiu, poliță.

Risic, pericol, posibilitate d'a pierde; a *risca*, a pune 'n pericol; a îndrăsní;

S.

Salar, léfă, plată.

Saldá, v. a încheiá, a egalá un conto, a trage saldo unei socoteli, a plăti o datoriá. *Saldo*, diferența sumelor de *debet* și *credít*; restul încă neplătit dintr'o socotélă.

Samsar, *sensal*, (germ. *Mäkler*, *Makler*), la bursă: un individ jurat, care mijlocește vânzarea și cumpărarea de efecte séu valori.

Scadență, espir.

Scontare, veđi *discontare*.

Scontrá, v. a cercetá într'o cassă decă sunt tóte valorile în ordine, decă nu lipsese ceva.

Solidar, in *solidum*, unul pentru altul și améndoii pentru unul; toți pentru unul și unul pentru toți.

Solvent, în stare d'a plăti.

Speculá, v. a întreprinde ceva cu scop d'a profitá.

Storno, *ristorno*, în comptabilitate: ștergerea, îndreptarea unei poziții trecute (*contate*) reu.

Subscriptione, (la efecte) înscrierea benevolă d'a plăti óre-cari sume.

Sucursală, veđi *filiálă*.

Supradividendá, veđi *dividendá*.

Surogat, inlocuitor, suplenitor.

Suspendá, v. a-și — (plățile), a încetá d'a-și plăti datoriile.

T.

Talon, ultimul cupon (din *cóla* de cuponi) dela efectele de bursă, contra căruia se capetá noi cuponi.

Tantiemá, parte de profit.

Tara, greutatea *embalajului* (veđi *acéstá*).

Trassá, v. a emite un cambiu; a însarciná pe cineva (*trassat*) se plătescă óre-care sumá; cel-ce trasséză, remite, se numesce *trassant*, remitent.

Trattá, un cambiu *trassat*, aflător încă în proprietatea *trassantului*.

U.

Ultimo, în cea din urmă ți din lună.

Usanțe, obiceiuri, datini.

II. Calcularea intereselor și a procentelor.

În calculațiunile de mai jos avem de lucru cu următorii factori:

1. *Interesele (I)* adecă suma întrégă, ce se plătesce cá dobëndă pentru un capital anumit;

2. *Capitalul (C)* suma împrumutată;

3. *Timpul (T)* pe cât se împrumută;

4. *Procentele (P)*, suma, care se plătesce pe an pentru o sută.

Cunoscând trei din factorii acești-a al patrulea se află după următoarele formule:

$$a) I = \frac{C \times P \times T}{100}$$

$$b) C = \frac{I \times 100}{P \times T}$$

$$c) P = \frac{I \times 100}{C \times T}$$

$$d) T = \frac{I \times 100}{C \times P}$$

De ex. 1000 fl. v. a. cu 6% aduc în 5 ani 300 fl.

Calculăm după formulele anterióre:

$$a) I = \frac{1000 \times 6 \times 5}{100} = 300$$

$$b) C = \frac{300 \times 100}{6 \times 5} = \frac{30000}{30} = 1000$$

$$c) P = \frac{300 \times 100}{1000 \times 5} = \frac{30}{5} = 6$$

$$d) T = \frac{300 \times 100}{1000 \times 6} = \frac{30}{6} = 5.$$

Când calculăm pe zile (*D*) avem următoarele formule:

$$a) I = \frac{C \times P \times D}{360 \times 100}$$

$$b) C = \frac{I \times 100 \times 360}{P \times D}$$

$$c) P = \frac{I \times 100 \times 360}{C \times D}$$

$$d) D = \frac{I \times 100 \times 360}{C \times P}$$

Formula noastră pentru aflarea intereselor ęste:

$$I = \frac{C \times P \times D}{36000}. \text{ Dęcă acum în loc de procent, } (P) \text{ luăm o sumă}$$

anumită de ex. 6% avem $I = \frac{C \times 6 \times D}{36000}$; scurtând numărătorul și numito-

rul frângerei căpětăm $I = \frac{C \times D}{6000}$, va se ęică: interesele de 6% se află dęcă multiplicăm capitalul cu ęilele și productul îl împărțim cu 6000.

Schimbând numerii de procente se schimbă naturalmiate și *divisorii de interese*, anume

la 1 %	avem	36000	la 4 %	avem	9000
" 1 $\frac{1}{3}$ %	"	27000	" 4 $\frac{1}{2}$ %	"	8000
" 1 $\frac{1}{2}$ %	"	18000	" 5 %	"	7200
" 2 $\frac{1}{4}$ %	"	16000	" 6 %	"	6000
" 3 %	"	12000	" 8 %	"	4500
" 3.6 %	"	10000	" 9 %	"	4000
			" 10 %	"	3600

De aici regula generală pentru eruarea intereselor pe zile va fi:

Interesele pe zile se află decât capitalul îl multiplicăm cu numărul zilelor și productul îl împărțim cu divisorul de interese corespunzător.

De ex. cât fac interesele dela 1000 cu 10% pe 90 zile?

$$I = \frac{1000 \times 90}{3600} = \frac{900}{36} = 25 \text{ fl.}$$

Divisorul de interese se află ușor decât împărțim 36000 cu numărul de procente, la 3% = 36000 : 3 = 12000; la 6% = 36000 : 6 = 6000, etc.

Notă. La cambii fiă-care lună se compută în atâtea zile, din câte constă.

III. Calcularea effectelor.

În *fôia cursului* de Viena effectele sunt împărțite în următoarele grupuri: A. Datoria de stat comună; B. Datoria de stat a regatelor și țărilor reprezentate în senatul imperial; C. Datoria de stat a țărilor coronei ungare; D. Obligațiuni pentru desărcinarea pământului; E. Alte împrumuturi publice; F. Scrieri fonciari și obligațiuni ipotecare; G. Priorități; H. Diverse losuri; I. Acții de bancă; K. Acții de întreprinderi pentru transport; și L. Acții de întreprinderi industriali.

La calcularea effectelor trebuie se avem în vedere 1. calcularea capitalului, 2. calcularea intereselor.

1. Calcularea capitalului.

Tôte hârțiile de stat, obligațiunile de desărcinarea pământului, scrisurile fonciari, precum și cea mai mare parte din priorități se notéză pentru nominalul de 100 fl.

Escepțiuni sunt fôrte pucine.

Acțiunile tôte sunt notate de piesă. La acțiuni nu se calculéză interese pentru-că acestea se cuprind în curs.

La effectele notate pentru nominalul de 100 multiplicăm suma valorii nominale cu cursul și rezultatul îl împărțim cu 100; la cele notate pentru 1 piesă, multiplicăm cursul cu numărul pieselor.

La bursele private din Bucuresci (bursa oficiôsă se va deschide numai în Decembre a. c.) tôte effectele sunt notate de piesă; în curs se cuprind totdeauna și interesele, prin urmare calculațiunea e cea mai simplă.

2. Calcularea intereselor.

Cele mai multe effecte sunt provădute cu cuponi, cari se plătesc decursive la jumătate de an sêu la an, d'aceea cumpărătorul trebuie se bonifice vëndătorului și interesele dela scadența ultimului cupon până în ziua cumpărării.

La calcularea intereselor fiă-care lună se compută în 30 zile. Zia cumpărării nu se compută, prin urmare din 1 Aug. până la 11 Sept. se vor compută 40 zile.

Dela sine se înțelege: călele de cuponi încă trec în posesiunea cumpărătorului. Primul cupon are se fiă cel cu scadența proximă. Acesta pôte și lipsi dar atunci vîndătorul trebuie se bonifice interesele până la scadența respectivă.

Efectele emise în monetă convențională se preface mai întăiu în valută austriacă și apoi dela acesta computăm și interesele. Prefacerea se întemplă așa că la nominal adaugem $\frac{1}{20}$ séu 5% .

$$(M. C. fl. 100 = 100 + \frac{1}{20} = 100 + \frac{100}{20} = 100 + 5 = 105 \text{ fl. v. a.})$$

Procentele (5%) se compută multiplicând suma dată cu numărul de procente (5) și împărțind cu 100.

$$\begin{array}{r} M. C. fl. 1000 = \text{nominalul fl. 1000} - \\ \text{plus } 5\% = \frac{1000 \times 5}{100} = \text{50} - \\ \hline \text{total v. a. fl. 1050} - \end{array}$$

Darea, ce se subtrage la unele efecte se compută și subtrage din interese. Acesta nu o plătesce nice cumpărătorul efectelor.

Notă. În ori-ce fôia de curs este evident: cum se noteză cursul, în procente, adecă de sută, ori de piesă? câte interese și când se plătesc? cum și decă este, ori nu, a se subtrage dare din ele.

Exemple.

a) fl. 12000 Rentă de hârtiă, cuponi per 1. Febr. și 1. Aug., se vînd la 23 Marte à 69.50. Rentă de hârtiă și ncear de argint aducă 5% minus 16% dare, netto 4.2% .

fl. 12,000 Rentă de hârtiă à 69.50 = 8340 fl. — cr.

4.2% din Febr. pe 52 zile 72 „ 80 „

valôrea Rentei cu 23 Marte face 8412 fl. 80 cr.

Explicare. Mai întăiu multiplicăm nominalul cu cursul și împărțim cu 100, astfel căpătăm valôrea de curs 8340; căutăm apoi zilele dela 1 Febr. (scadența ultimului cupon) până în 23 Marte, cari fac 53 zile, minus ziua cumpărării = 52 zile. Interesele se calculéză tot de una de la nominal.

Interesele sunt egali la nominalul $12000 \times 52: 7200$ (*divisorul de int.* la 5%) = 86 fl. 66 cr.

din interesele acestea se subtrag 16% dare $\frac{(86.66 \times 16)}{100}$ 13 „ 86 „

interesele netto 72 fl. 80 cr.

Calcularea intereselor se pôte simplifică așa că subtragem 16% îndată din cele 5% interese; 16% din 5 = $\frac{5 \times 16}{100} = \frac{8}{10}$; $5 - \frac{8}{10} = 4.2$.

Din tabela pentru divisorii de interese scim că la 3.6% divisorul este 10,000, séu întors, decă multiplicăm capitalul cu zilele și productul îl împărțim cu 10,000, căpătăm

$$\begin{array}{r} \text{adaugînd } \frac{1}{6}, \text{ adecă} \quad \frac{3.6\%}{0.6} \\ \hline \text{resultă procentele netto} \quad \frac{0.6}{4.2\%}. \end{array}$$

Interesele Rentei le vom calculă deci mai ușor decă vom calculă întăiu pentru 3.6% și apoi la rezultat vom adauge $\frac{1}{6}$ din același.

b) Cât costau la 21 Octobrie fl. 10,000 Scrisuri fonciari „Albina“ à 99.20? Cuponul e 6% per 1 Aprilie și 1 Octobrie.

$$\frac{10,000 \times 99.20}{100} = 9920 \text{ fl. — cr.}$$

$$\text{adaus } 6\% \text{ int. pe } 20 \text{ zile: } \frac{10,000 \times 6}{6000} = 10 \text{ „ — „}$$

$$\text{valórea} = 9930 \text{ fl. — cr.}$$

c) M. C. fl. 5000 Rurale trans. à 95.50 se vënd la 21 Septembrie. Acestea aduc 5%, cuponul e per 1 Ianuarie și 1 Iulie, cu subtragere de dare 7%. fl. 5000 à 95.50 = 4775 fl. — cr.

Interese din 1 Iulie dela fl. 5250 (pentru că e M. C.)

à 5% 80 zile (după subtragere de 7% dare) $\frac{54 \text{ „ } 25 \text{ „}}$
valórea totală 4829 fl. 25 cr.

Calculațiune mai ușóră este decât multiplicăm capitalul cu numărul zilelor și împărțim cu 8000, *divisorul de interese* pentru 4.5%; la quoțient adaugem $\frac{1}{30} = 0.15\%$; în modul acesta căpătăm interesele netto dela 4.65%; decât din 5% subtragem darea de 7% (0.35) resultă interese netto 4.65%.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

